

Katarzyna GRZESIK
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

REALIZACJA PLANÓW GOSPODARKI ODPADAMI W GMINACH PODMIEJSKICH KRAKOWA

W artykule przedstawiono główne cele planów gospodarki odpadami oraz wyniki ich realizacji dla gmin zlokalizowanych wokół Krakowa: Liszek, Zabierzowa i Wielkiej Wsi. Gminy te tylko częściowo zrealizowały postawione cele. Do zadań łatwiejszych należały czynności formalne i edukacyjne. Nie osiągnięto jednak celu, jakim było zorganizowanie regionalnego Zakładu Zagospodarowania Odpadów. Brak jest przepisów prawnych, które dawałyby gminom prawo pełnego decydowania o gospodarce odpadami komunalnymi. Mieszkańcy we własnym zakresie zawierają umowy na wywóz odpadów z dowolną firmą wywozową. Od firm zależy sposób zagospodarowania odpadów. Odpady z gmin podkrakowskich wywożone są do instalacji, które przyjmują odpady najtaniej (do oddalonych składowisk odpadów komunalnych).

1. Wprowadzenie

Obowiązek opracowania planów gospodarki odpadami na czterech szczeblach: krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym wprowadzono ustawą o odpadach z 2001 r. Plany wszystkich szczebli powinny być zgodne z polityką ekologiczną państwa, przy czym wojewódzki, powiatowy i gminny plan gospodarki odpadami powinien być opracowany zgodnie z planami wyższego szczebla.

Gminne plany powinny koncentrować się na gospodarce odpadami komunalnymi, gospodarka tymi odpadami jest bowiem realizowana na poziomie gminnym. Pierwsze gminne plany powstały w 2004 r. Po dwóch latach od uchwalenia planu sporządzono sprawozdania z realizacji planów. Sprawozdania takie miały zawierać informacje o osiągniętych celach i zadaniach postawionych w planie, a zakres tych informacji miał się odnosić do zmian, które zaszły na terenie gminy od dnia uchwalenia planu do 31 grudnia 2006 r.

W 2008 roku minęło cztery lata od uchwalenia pierwszych planów gospodarki odpadami w większości polskich gmin i opracowywane są aktualizacje tych planów. Jest to zatem dobry czas na ocenę dokonań w dziedzinie gospodarowania odpadami komunalnymi.

2. Charakterystyka wybranych gmin podmiejskich Krakowa

Do zobrazowania postępów we wdrażaniu celów gminnych planów gospodarki odpadami wybrano gminy podmiejskie w sąsiedztwie Krakowa: Zabierzów, Liszki i Wielka Wieś.

Gmina Zabierzów (22 tys. mieszkańców) graniczy z Krakowem, zalicza się do strefy podmiejskiej o wysokim stopniu aktywizacji. W gminie obserwuje się ciągły napływ ludności z Krakowa i dynamiczny rozwój budownictwa mieszkaniowego. W gminie tej można wyróżnić część południową związaną ze strefą oddziaływania lotniska w Balicach i autostradą A4 (jest to obszar o charakterze przemysłowo-komercyjnym) oraz część północną z malowniczymi dolinami jurajskimi o charakterze turystyczno-rekreacyjnym. W gminie notuje się dynamiczny rozwój gospodarczy. Liczba podmiotów gospodarczych wynosi 2092.

Gmina Liszki (15 tys. mieszkańców) bezpośrednio graniczy z Krakowem. Od kilku lat obserwuje się tu wzrost inwestycji w budownictwie mieszkaniowym i znaczny napływ ludności. Rozwój gminy związany jest głównie z: mieszkalnictwem, turystyką, usługami i produkcją rolniczą oraz gałęziami pozarolniczymi. Obecnie działalność gospodarczą prowadzi tu ok. 760 firm. Gminę cechują walory rekreacyjne – jest to doskonały teren do wypoczynku dla mieszkańców aglomeracji krakowskiej. Na terenie gminy znajduje się powyrobiskowy akwen wodny o powierzchni powyżej 40 ha. Jest to jedna z najważniejszych atrakcji rekreacyjno-wypoczynkowych dla Krakowa, z możliwością żeglowania i kąpeli.

Gmina Wielka Wieś (9 tys. mieszkańców) leży w południowym pasie Jury Krakowsko-Częstochowskiej, w otulinie Ojcowskiego Parku Narodowego, na północny zachód od Krakowa (ok. 15 km od jego centrum). Jest to gmina o zanikającym charakterze rolniczym, a zyskująca charakter podmiejsko-usługowy. W ostatnich latach na terenie gminy obserwowano migracje mieszkańców Krakowa. Na terenie gminy działa ok. 800 podmiotów gospodarczych, z czego dominujące znaczenie mają handel i usługi. Położenie gminy stanowi także o jej atrakcyjności turystycznej.

3. Cele stawiane w gminnych planach gospodarki odpadami

Zgodnie z hierarchią planów gospodarki odpadami cele w gminnych planach nie mogą być określane dowolnie, muszą wynikać z krajowego, wojewódzkiego i powiatowego planu. Z kolei cele krajowego planu są spójne z obowiązującymi w Polsce aktami prawnymi. Z przepisów prawnych wynika m.in.:

- konieczność ograniczenia masy składowanych odpadów ulegających biodegradacji,
- obowiązek zapewnienia odpowiednich poziomów recyklingu odpadów opakowaniowych.

W KPGO przed gminami postawiono zadania prawno-organizacyjne, do których należą [7]:

- organizacja ponadlokalnych (międzygminnych) i gminnych systemów gospodarki odpadami,
- wdrożenie nowych systemów zbiórki, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych,
- intensyfikacja akcji podnoszenia świadomości społecznej w dziedzinie gospodarki odpadami,
- objęcie 100% mieszkańców zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych.

Szczególnie istotne jest wprowadzanie systemowej gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że małe gminy nie są w stanie samodzielnie prowadzić racjonalnej gospodarki odpadami. Systemowa gospodarka odpadami komunalnymi powinna być prowadzona przez Zakłady Zagospodarowania Odpadów (ZZO), obsługujące ok. 200 do 500 tys., minimum 150 tys. mieszkańców.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi oraz planami wyższego szczebla, w tym z planami przeznaczonymi dla województwa małopolskiego [8], dla gmin podkrakowskich sformułowano cele szczegółowe, które zostały zebrane w tab. 1.

Tabela 1. Cele szczegółowe w gospodarce odpadami komunalnymi dla gmin Zabierzów, Liszki, Wielka Wieś

Cele szczegółowe	2006 r.	2010 r.	2014 r.
Objęcie mieszkańców zorganizowanym wywozem odpadów	100% miasta 95% wsie	100% mieszkańców	100% mieszkańców
Deponowanie odpadów komunalnych na składowiskach	80%	67%	57%
Skierowanie na składowiska odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do 1995 r.)	82%	75%	48%
Poziomy odzysku i recyklingu:			
– opakowania z papieru i tektury	45%	50%,	55%
– opakowania ze szkła	35%	45%,	50%
– opakowania z tworzyw sztucznych	22%	30 %,	35%
– opakowania metalowe	35%	45%,	50%
– opakowania wielomateriałowe	20%	30%,	35%
– odpady wielkogabarytowe	26%	50%,	55%
– odpady budowlane	20%	40%,	45%
– odpady niebezpieczne (z grupy odpadów komunalnych)	22%	50%.	55%

Źródło: opracowanie własne na podstawie prac [1-3].

4. Realizacja zadań w gminach

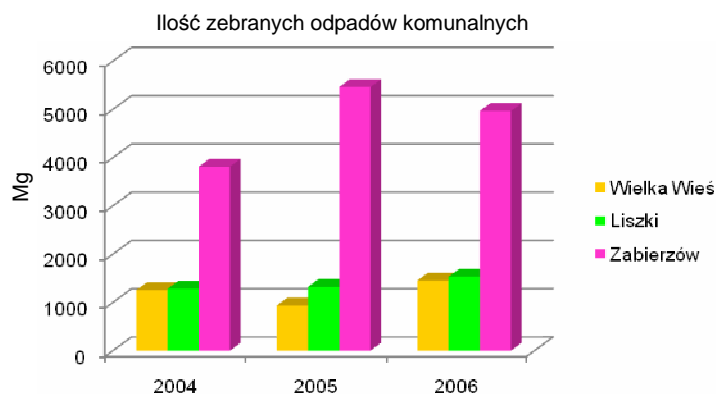
4.1. Zadania formalno-prawne i organizacyjne

Czynności formalno-prawne okazały się dla gmin zadaniami łatwiejszymi, które udało się zrealizować. Uchwalono nowy regulamin w sprawie utrzymania czystości i porządku w gminie Wielka Wieś w 2006 r., w Zabierzowie i Liszkach w 2007 r. W gminach ogłoszono wymagania, które powinny spełniać przedsiębiorstwa ubiegające się o koncesję na wywóz odpadów oraz wydano nowe decyzje dotyczące prowadzenia działalności w zakresie odbierania odpadów komunalnych. We wszystkich wymienionych gminach była prowadzona ewidencja zawartych umów na wywóz odpadów. Gminy spełniały również obowiązek edukacji ekologicznej na temat gospodarki odpadami, najczęściej w formie ulotek lub konkursów recyklingowych w szkołach.

Zadaniem przysparzającym najwięcej trudności było organizowanie gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym. Nie podjęto żadnych działań zmierzających do organizacji gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym.

4.2. Ilość wytwarzanych i zbieranych odpadów

Z doświadczeń sporządzania planów gospodarki odpadami i sprawozdań z ich realizacji wynika, że ilość odpadów wytwarzanych na terenie gminy nie jest tożsama z ilością odpadów zbieranych. Część wytworzonych odpadów nie jest zbierana w sposób zorganizowany, pozostaje poza systemem ich zagospodarowania, trafiając najczęściej na „dzikie wysypiska”. Na rysunku 1. przedstawiono ilości zbieranych odpadów komunalnych w wybranych gminach w latach 2004-2006.

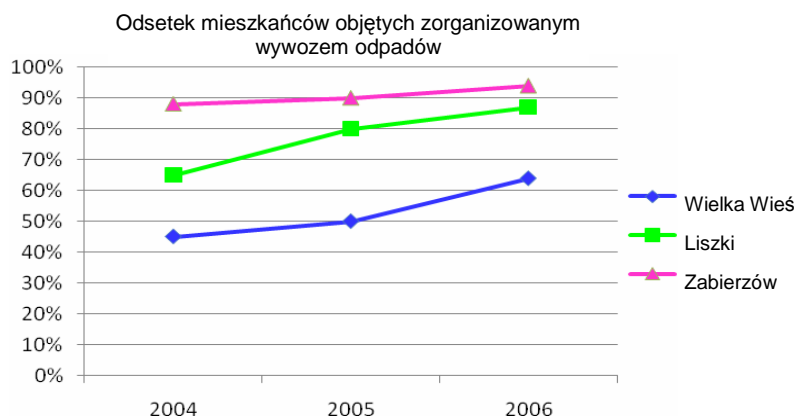
Rys. 1. Ilość odpadów komunalnych zebrana w poszczególnych gminach

Źródło: opracowanie własne na podstawie prac [4-6].

Z przytoczonych danych wynika, że ilość zbieranych odpadów w kolejnych latach rośnie, poza spadkiem ilości zebranych odpadów w Zabierzowie w 2006 r. i w gminie Wielka Wieś w 2005 r. Rosnące ilości zebranych odpadów komunalnych świadczą o tym, że coraz więcej mieszkańców jest objętych zorganizowaną zbiórką odpadów. Od 2000 do 2004 r. w gminach obserwowano malejące ilości zbieranych odpadów, co nie było spowodowane zmniejszającą się ilością wytwarzanych odpadów, ale zagospodarowywaniem coraz większej ilości odpadów w sposób nielegalny (dzikie wysypiska, spalanie odpadów w paleniskach domowych).

4.3. System zbiórki odpadów komunalnych

We wszystkich wymienionych gminach mieszkańcy indywidualnie we własnym zakresie zawierają umowy na wywóz odpadów komunalnych z firmą posiadającą pozwolenie na ich odbiór. Na terenie każdej z wymienionych gmin działa co najmniej kilka konkurujących ze sobą niezależnych firm wywozowych. Na rysunku 2. przedstawiono odsetek mieszkańców objętych zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych w latach 2004-2006.

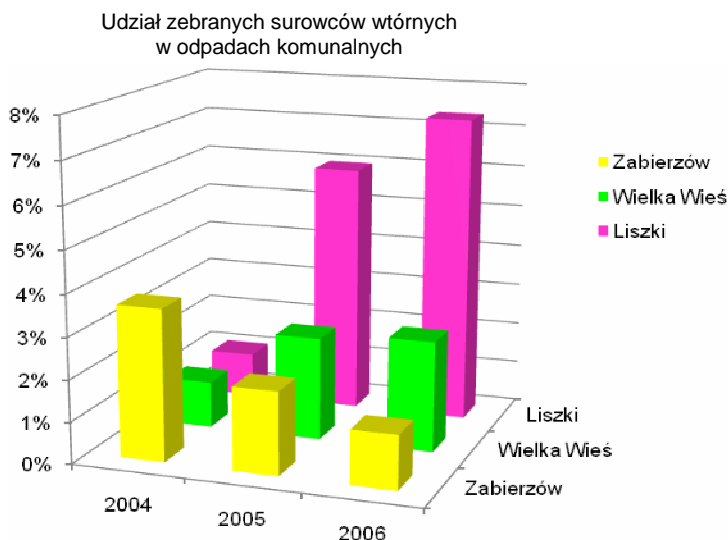
Rys. 2. Odsetek mieszkańców objętych zorganizowaną zbiórką odpadów

Źródło: opracowanie własne na podstawie prac [4-6].

Liczba zawieranych umów na wywóz odpadów we wszystkich gminach rośnie, ale nie udało się zrealizować celu zakładającego objęcie 100% mieszkańców zorganizowanym wywozem odpadów.

We wszystkich wymienionych gminach prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów, przede wszystkim surowców wtórnych: papieru, szkła, tworzyw sztucznych i metali, zarówno opakowaniowych, jak i nieopakowaniowych. W gminach prowadzi się także zbiórkę baterii zaliczanych do odpadów niebezpiecznych oraz odpadów wielkogabarytowych, zazwyczaj w formie okresowych akcji organizowanych dwa razy w roku.

Niektóre z firm wywozowych w ramach zawartych umów z właścicielami nieruchomości odbierają zebrane selektywnie surowce wtórne. Dodatkowo urzędy gmin wspomagają selektywną zbiórkę poprzez zapewnienie ogólnodostępnych pojemników na surowce wtórne, nieodpłatne przekazywanie mieszkańcom worków na wyselekcjonowane odpady oraz finansowanie wywozu zebranych odpadów. Gminy prowadzą selektywną zbiórkę odpadów także w ramach akcji edukacyjnych, tzw. konkursów recyklingowych w szkołach i przedszkolach. Na rysunku 3. zestawiono wyniki selektywnej zbiórki prowadzonej w gminach w latach 2004-2006.

Rys. 3. Udział zebranych surowców wtórnych w odpadach komunalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie prac [4-6].

W gminie Liszki bardzo dynamicznie rozwija się system zbiórki selektywnej odpadów, ponieważ urząd gminy aktywnie wspiera tę akcję poprzez zakup worków przeznaczonych na poszczególne rodzaje odpadów i ich nieodpłatne przekazywanie mieszkańcom. Wzrost liczby zbieranych surowców wtórnych jest niemal 10-krotny (od 13,62 Mg w 2003 r. do 112,6 w 2006 r.).

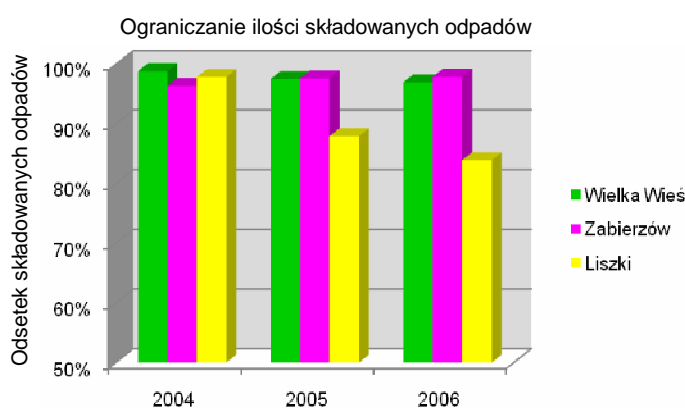
Niepokojącym zjawiskiem na terenie gminy Zabierzów jest zmniejszająca się ilość zbieranych selektywnie odpadów i obniżenie się odsetka wyselekcjonowanych surowców wtórnych w stosunku do ilości wszystkich zebranych odpadów.

4.4. Odzysk i unieszkodliwianie zebranych odpadów

W obowiązujących aktach prawnych brak jest zapisów, które dawałyby gminom prawo pełnego decydowania o gospodarce odpadami komunalnymi.

Właścicielem odpadów komunalnych nie są gminy, ale firmy wywozowe, które na mocy zawartych indywidualnych umów z mieszkańcami dysponują odpadami. Od firm zależy sposób zagospodarowania odpadami, który jest realizowany w warunkach konkurencji rynkowej. Odpady pochodzące z terenu gmin nie są zagospodarowywane w sposób systemowy w ramach Zakładu Zagospodarowania Odpadów. Zebrane odpady przekazywane są do dowolnych instalacji odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, przyjmujących odpady najtaniej.

Zebrane selektywnie surowce wtórne, baterie i odpady wielkogabarytowe przekazywane są do firm zajmujących się recyklingiem, odzyskiem lub firm transportujących odpady. Zdecydowana większość odpadów komunalnych we wszystkich wymienionych gminach jest wywożona na dowolne składowiska odpadów komunalnych. W gminach tylko w niewielkim stopniu ograniczono odsetek odpadów zagospodarowywanych przez składowanie, co przedstawiono na rys. 4.

Rys. 4. Ograniczanie ilości składowanych odpadów

Źródło: opracowanie własne na podstawie prac [4-6].

Wyjątek stanowi gmina Liszki, w której w 2006 r. ograniczono ilość składowanych odpadów, zbliżając się do poziomu zakładanego w gminnym planie gospodarki odpadami – 84% składowanych odpadów w stosunku do planowanych 82%. Tak dobre wyniki osiągnięto poprzez aktywne wspieranie selektywnej zbiórki odpadów poprzez gminę, tj. nieodpłatne przekazywanie mieszkańcom worków przeznaczonych na wyselekcjonowanie surowców wtórnych.

5. Podsumowanie

W wybranych gminach zanotowano ogólny rozwój systemu gospodarki odpadami komunalnymi. Zrealizowano nie tylko zadania formalno-prawne, ale też obowiązek edukacji ekologicznej na temat gospodarki odpadami. W każdej

z gmin zwiększono odsetek mieszkańców objętych zorganizowanym wywozem odpadów, jednak nie udało się osiągnąć poziomu docelowego 100%. Zauważalny jest również rozwój selektywnej zbiórki odpadów, zwłaszcza surowców wtórnych. Jednakże niezbędne są dalsze działania mające na celu rozwój selektywnej zbiórki surowców wtórnych, a także wprowadzanie selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych, wielkogabarytowych i budowlanych. W niewielkim stopniu ograniczono procentowy udział składowanych odpadów w stosunku do wszystkich zebranych odpadów.

Zadaniem, którego nie udało się zrealizować było zorganizowanie ponadlokalnego systemu gospodarki odpadami w ramach tzw. regionalnego zakładu zagospodarowania odpadów. Trudności w realizacji gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym spowodowane są przeszkodami organizacyjnymi, inwestycyjnymi oraz prawnymi. W obowiązujących przepisach prawnych brak jest zapisów, które dawałyby gminom prawo pełnego decydowania o gospodarce odpadami komunalnymi, a jednocześnie na gminy nałożono wiele trudnych do spełnienia wymagań.

Literatura

1. Grzesik K.: Plan Gospodarki Odpadami Gminy Liszki. Kraków 2004.
2. Grzesik K.: Plan Gospodarki Odpadami Gminy Wielka Wieś. Kraków 2004.
3. Grzesik K.: Plan Gospodarki Odpadami Gminy Zabierzów. Kraków 2004.
4. Grzesik K.: Sprawozdanie z realizacji Planu Gospodarki Odpadami Gminy Liszki, 2004-2006. Kraków 2007.
5. Grzesik K.: Sprawozdanie z realizacji Planu Gospodarki Odpadami Gminy Wielka Wieś, 2004-2006. Kraków 2007.
6. Grzesik K.: Sprawozdanie z realizacji Planu Gospodarki Odpadami Gminy Zabierzów, 2004-2006. Kraków 2007.
7. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2002 r. Monitor Polski 2003, 11, 159.
8. Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami na lata 2003-2010. Zarząd Województwa Małopolskiego, lipiec 2003 (uchwalony dn. 25 sierpnia 2003 r.), www.malopolskie.pl.

Artykuł przygotowano w ramach badań statutowych w AGH, nr umowy 11.11.150.171.

REALIZATION OF THE WASTE MANAGEMENT PLANS IN SUBURBAN COMMUNES IN THE NEIGHBOURHOOD OF KRAKOW CITY

Abstract

In this paper were shown the main objectives of the waste management plans and their realization in the communes located in the neighbourhood of Krakow city: Liszki, Zabierzow and

Wielka Wies. The communes fulfilled the objectives only partly. Easier tasks were legal and educational actions. The aim, which communes failed to complete was organizing the regional, above-local waste treatment centre. According to Polish law regulations communes have not full right to decide on waste handling. Inhabitants individually, on their own, make contracts for waste removal, with a licensed enterprise. So the way of waste treatment depends on a waste collector. Waste from communes in the neighbourhood of Krakow city are transferred to facilities, where the prices are lowest, that is to municipal landfills.

Wpłynęło do Oficyny Wydawniczej w marcu 2009 r.